

text: Mgr. Martin Vítko, foto: Jan Čága, Moravské zemské muzeum

Domov za Velké války

Moravské zemské muzeum

Okrúhle jubileum vypuknutia jedného z najväčších konfliktov v ľudských dejinách, ktoré si tohto roku pripomíname, sa stalo zámerkou pre zrealizovanie projektu s názvom **Cyklus výstav k stému výročiu prvej svetovej vojny 1914–1918**. V rámci spolupráce deviatich významných pamäťových inštitúcií v Českej republike sa do tejto aktivity zapojilo i **Moravské zemské múzeum v Brně**, a to výstavou **Domov za Velké války**.

Výstava je umiestnená v **Dietrichstein-skom paláci** MZM a verejnosti je prístupná od 18. júna do 31. decembra 2014. Autorom námetu je Vlastimil Schildberger ml., ktorý sa spolu s Mgr. Hanou Kraflovou podieľal

i na tvorbe scenára. Samotná realizácia výstavy je dielom kolektívu výstavného oddelenia MZM pod vedením Radmily Jarešovej. Návštevníci môžu okrem plného či zľavneného vstupného (80/40 Kč) využiť i cenovo atraktívne rodinné vstupné (200 Kč).

Zámerom výstavy **Domov za Velké války** je predstaviť dopad vojnových udalostí na civilné obyvateľstvo v zázemí. V r. 1914–1918 bolo totiž z Českých krajín odvedených viac ako jeden a pol milióna mužov, ktorí bojovali na všetkých frontoch svetovej vojny. Na uvoľnené miesta po nich museli následne nastúpiť ženy a deti. Už od prvých rokov konfliktu bolo vnútrozemie monarchie ovplyvnené prísunom ranených vojakov, zajatcov a odsunutých utečencov z miest bojových stretnutí. Hospodárstvo a štátna správa neboli pripravené na taký počet ľudí, preto vznikali ťažkosti so zásobovaním obyvateľstva. Slabú útechu v tomto smere predstavovalo zriadenie nadácií a fondov pre vdovy a siroty po padlých vojakoch. Hrôzy vojny sa odrazili tiež v umeleckých kruhoch, a to formou podpory vojnovnej propagandy, patriotizmu, ale i vznikom pacifizmu a antimilitarizmu.

Samotná výstava je rozprestretá predovšetkým do dvoch výstavných miestností. Ešte pred vkročením do jednej z nich však návštevníkovej pozornosti nemôžu uniknúť dva impozantné kusy dobovej delostreleckej

muzejní kritika | museum review

techniky, jednoducho zasadené „do palebného postavenia.“ Vo väčšom halovom priestore sa popri nich nachádzajú ukážky originálnych plagátov s propagandistickými motívmi, ako aj viaceré umelecké sochárske kúsky s vojnovou tematikou. Pociť preniknutia do doby umocňuje i priestorom znejúca dobová hudba.

Na ľavej strane sa potom nachádza prvá miestnosť – výstavná sála, do ktorej sa vstupuje cez kratšiu chodbu. Návštevník tu je zoznamovaný so základnými informáciami o výstave a popri niekoľkých drevených štítoch na zatĺkanie kincov (zakúpenie ktorých podporovalo vojnové hospodárstvo krajiny), rozmernejšej fotografii sediacich mužov a erbu cisára Františka Jozefa I., sa tak môže presunúť do jednej z hlavných miestností. Ani jeden z vyššie spomenutých predmetov však nie je nijakým spôsobom popísaný, ozrejmený – človek sa teda môže len domnievať, čo príslušné exponáty majú predstavovať...

Ku koncu koridoru už dobové **Marschlied** prechádzajú do ruchu bojiska a návštevník sa ocitá priamo vo výstavnej miestnosti. Po jej obvodu sa nachádza 17 efektne pôsobiacich panelov, v textoch ktorých možno oceniť grafické zvýraznenie dôležitých mien či dátumov. Až na posledný z nich sa vždy po dvoch venujú príslušnej čiastkovej téme. Návštevník sa teda môže postupne dočítať o „moravskej stope“ sarajevského atentátu, teda o bližších detailoch incidentu a úlohe vodiča Leopolda Lojku, rodáka z Telča, v ňom; ďalej zistí, čo sa dialo osudného 28. júna 1914 v Brne; získa prehľad o vojenských odvodoch konaných v Brne a na Morave; ujasní si priebeh udalosti vyhlásenia vojny Srbsku a prvých bojov; bude oboznámený s fungovaním **Červeného kríža** v rámci vojnového konfliktu; dozvie sa viac o vojnovej propagande a patriotizme; zoznámi sa s počiatkami perzekúcie českého obyvateľstva a vojakov; zamyslí sa nad osudmi vojnových zajatcov v dobe 1. svetovej vojny; alebo si prečíta,

ktorí známi spisovatelia pôsobili na frontoch Veľkej vojny či v zázemí.

Texty na paneloch sú kombinované s reprodukciami zaujímavých dobových fotografií, ktorých umiestnenie však nie je vždy práve najšťastnejšie. Niektoré z nich sa totiž nachádzajú pomerne nízko a dospelý človek sa musí zohnúť, ak nie priam čupnúť si, aby bol schopný rozoznať obrázok a zároveň prečítať si jeho popis. Vhodným riešením by pritom bolo umiestnenie fotografií o niečo vyššie v rámci panelu. Čo sa týka obsahovej stránky, v panelových textoch sa nevyskytujú zásadné preklepy, až na zámenu krstného mena známeho československého politika Karla Kramařa, ktorý bol „prekrstený“ na Josefa, a to dokonca dva rázy (panel **Počátky perzekuce českého obyvatelstva a vojáků**).

Medzi jednotlivými panelmi sa miestami nachádzajú zaujímavé doplnkové exponáty, ako napr. portréty Františka Ferdinanda

d'Este a jeho manželky, fotografia ich rodiny, ďalší z unikátnych drevených štítov na zatĺkanie klincov, ako aj panely s ukázkami originálnych vojnových pohľadníc s rôznou tematikou. Tieto exponáty však nie sú bližšie pomenované resp. popísané, čo opäť do istej miery tlmí ich výpovednú hodnotu.

Na jednej z obvodových stien miestnosti je zhotovené i „Feld-Kino“, teda imitácia poľného kina, v rámci ktorého sú na plátne prehrávané dobové filmové zábery. Za nie úplne vhodné možno považovať nezosúladenie zvukov z bojiska, ktoré sa rozliehajú miestnosťou, s príslušnými zábermi objavujúcimi sa v „kine“. Tak sa môže poľahky stať, že zatiaľ čo ruskí vojaci sa na plátne zabávajú tancom, naokolo počuť paľbu zo strelných zbraní či vybuchujúce bomby. Nekorešpondujúce ozvučenie s obrazom teda často môže pôsobiť skôr kontraproduktívne – nedôveryhodne alebo rušivo.

Jednou z dominant tejto výstavnej miestnosti je pomerne presvedčivo vyhotovená

dioráma „bunkra“ resp. úkrytu, patriacemu **K. u. K. Inf.-Rgt.-Erzherzog Karl Stephan No 8, 2. Feldkompanie**. Tento priestor by však mohol pôsobiť ešte vierohodnejšie, keby množstvo prichystaných výťažkov časopisu **Strelecká revue** (ktoré si inak návštevníci môžu zdarma vziať) bolo uložených mimo samotnej diorámy a nie priamo v nej. Prípadne by ich stačilo prekryť dobovou celtou či prikrývkou, alebo umiestniť do nejakých debničiek (napr. od munície), a dioráma by hneď vyzerala viac realisticky. Rovnako sa to dá tvrdiť i o novinách informujúcich o cykle výstav k 100. výročiu vojny či iných tlačovinách, ktoré sa v „bunkri“ taktiež nachádzajú. Na druhú stranu, mimoriadne pozitívne pôsobí možnosť opečiatkovať si reprodukcie pohľadníc s vojnovou tematikou, ktoré návštevník dostane pri zakúpení lístku, kópiami dobových pečiatok, ako aj popísať či vyplniť si ich prichystaným perom s atramentom.

Zaujímavé spestrenie výstavy predstavuje i mapa monarchie, na ktorej je na rôznych

miestach pripevnených 17 zošitkov s textami známych literátov (napr. V. Dyka, J. Haška, P. Bezruča, E. E. Kische, a ďalších), reflektujúcich ich pôsobenie v zázemí či na frontoch Veľkej vojny, a ktoré si návštevník môže prelistovať. Škoda len, že tretina zošitkov je umiestnená mimo mapy (kvôli priestorovým dôvodom?), a teda nie je na prvý pohľad možné identifikovať, kde bol ich autor nasadený. Tesne pred východom z výstavnej sály je ešte možné prečítať si dve bližšie nerozvedené kópie článkov z **Lidových novín**, ako aj ukážky listov detí, ktoré boli zachránené vďaka organizácii **České srdce**.

Na panely kopírujúce vonkajší obvod výstavnej sály nadväzujú vitríny s trojrozmernými exponátmi, ktoré sú umiestnené v strednej časti miestnosti. Návštevník si v nich môže prezrieť viaceré zaujímavé predmety doplnujúce textový výklad, počnúc zakravenou vreckovkou grófa Harracha, cez rôzne upomienkové predmety, vyrobené za účelom podpory vojnového hospodárstva či fondov

pre vdovy a siroty, až po ukážku výstroje a výzbroje rakúsko-uhorského vojska. Popis exponátov však nie je riešený práve najideálnejšie. Iba dve z celkovo 16 vitrín majú číslami označené konkrétne predmety, ku ktorým sa tak dá ihneď priradiť príslušný popis. U zvyšných exponátov toto prepojenie s popisom chýba a návštevník si tak často nie je úplne istý, čo ktorý predmet predstavuje resp. kde sa vlastne nachádza. Niekoľkým exponátom vo vitrínach tiež chýba akýkoľvek popis (napr. upomienková medaila či plaketa k atentátu v prvej stojacej vitríne; náčrtok osôb pri aute v ďalšej vitríne a pod.). Lepšie by bolo tiež neumiestňovať predmety do najspodnejších zadných častí vitrín, nakoľko tieto nie sú vždy potrebné viditeľné, a teda ľahko prehliadnuteľné (napr. Harrachova vreckovka).

Okrem tejto miestnosti výstava pokračuje v ďalšej sále, do ktorej sa prechádza smerom naspäť cez veľkú halu MZM. Okrem dobovej hudby návštevníkovú pozornosť pri prechode upúta drevená doska, v ktorej sú zatĺčené tri čierne a jeden strieborný kliniec (počas ďalšej z návštev sa tam nachádzali už iba dva

kliniec – pozn. M. V.), avšak len na základe priloženého obrázku sa človek môže domnievať, že sa jedná o spomienku na brnianskeho „Wehrmanna.“ To, že strieborný kliniec zatkol počas vernisáže riaditeľ MZM, prípadne či aj samotný návštevník si môže nejaký ten kliniec pribiť, sa možno maximálne tak spýtať prítomného dozorca.

Druhá časť výstavy, reflektujúca nasadenie rôznych umelcov na fronte i v zázemí 1. sv. vojny, sa nachádza v tzv. **Sále Karla Valocha**. Okrem medailónov jednotlivých osôb tu návštevník má možnosť vidieť viaceré diela, obrázky či skice od jednotlivých autorov, ako napr. Jana Štursu, Adolfa Zdrázilu alebo Aloisa Moravca. I v tejto časti výstavy by však bolo vhodné doplniť exponáty o bližšie popisy, ktoré vo väčšine prípadov, žiaľ, absentujú. Napríklad jeden zo súborov prezentovaných skíc obsahuje autentické autorove popisy v nemčine, výstižne komentujúce dielo, avšak tieto do češtiny preložené nie sú.

Ak by sa mala venovať pozornosť i rôznym doplnkom k výstave, za zmienku stojí,

že v čase autorových návštev boli pre prvú miestnosť k dispozícii nemecké preklady textov, čo možno hodnotiť len kladne, hoci ich anglické variácie by v dnešnej dobe tiež nemuseli chýbať. V rámci sprievodných aktivít k tejto výstave je potom pre školy pripravený rovnomenný výukový program, ktorý učitelia môžu využiť v podstate po celú dobu jej trvania. Na základe letného listovania v návštevnjej knihe sa dá zistiť, že tento program je využívaný a sú naň pozitívne ohlasy.

Výstavu **Domov za Veľkej války** z dielne MZM teda možno radiť medzi tie výstavy, ktoré sa oplatí vidieť. Napriek tomu, výsledný dojem z jej návštevy by bol jednoznačne pozitívnejší, nebyť väčších či menších (avšak prevažne odstrániteľných) nedostatkov. Nielen odborníci a záujemcovia o moderné dejiny, ale aj laická brnianska verejnosť tak prostredníctvom tohto výstavného počínu má príležitosť dozvedieť sa viac o histórii moravskej metropoly v nepokojnom období prvej svetovej vojny, ktorej vypuknutie si v aktuálnom roku pripomíname. ■

